

İTALYANLARIN TÜRKÇE ÖĞRETİMİ: HARFLER VE SES KARŞILIKLARI *

*Resul KAYA ***

Öz: Bu araştırmada Türkçenin İtalyanlara öğretilmesi için yazılmış üç kitapta Türkçe ses ve harflerinin öğretiminin nasıl yapıldığının belirlenmesi, ifade edilmesi amaçlanmıştır. Bu kitaplardan: 1910 tarihli, *Il Turco Parlato*; bir dönem konuşma kitabı olarak kullanıldığı; ikinci kitap *Manuale di Lingua Turca*, Harf İnkılabı'ndan hemen sonra yazıldığı ayrıca kendi zamanında üniversitelerde kullanıldığı; son kitap *Corso di Lingua* ise günümüzde İtalya'da üniversitelerde kullanıldığından dolayı inceleme nesnesi olarak tercih edilmiştir. Kitapların Türkçe dil bilgisi öğretiminde ilk konu olarak ses ve harf öğretimini ele almalarından dolayı ses bilgisi ile ilgili konular belirlenerek sınıflama yapılmış, incelemede bu sınıflandırma kullanılmıştır. Yapılan incelemede, yazarların kitaplarını, genel olarak İtalyan Türkoloji geleneğinde yazılan dil bilgisi kitaplarındaki konuların yer alış sırasına göre düzenledikleri, bu anlamda kendi dönemlerinden önce yazılmış eserlerde olduğu gibi başlangıç konusu olarak da harfleri ve ses karşılıklarını ele aldıkları görülmüştür.

Anahtar kelimeler: İtalyanlar İçin Türkçe, İtalyan Türkolojisi, alfabe, ses, harf.

Teaching Italians Turkish: Letters and Sounds

Abstract: This paper aims at examining the way Turkish sounds and letters are taught based on three text books that teach Turkish to Italians. *Il Turco Parlato*, published in 1910, was used for a period of time as a speaking comprehension text book. The second book, *Manual of Turkish Language*, was written after the Language Reform, and was used at the time in the universities. The last book, *Corso di Lingua*, is the main object of this study since it is used today in Italian universities. As these books teach sounds and letters as the first subject while teaching the Turkish grammar, the paper identified and classified subjects related to phonetics. This classification was the base of our analysis. It seems that authors generally organize their books according to the order of grammar books written in the Italian Turcology tradition, and that they utilized letters and sound equivalents as their point of departure, in a similar manner to previously written text book.

Keywords: Turkish for Italian, Italian Turcology, alphabet, sound, letters.

* Bu çalışma Prof. Dr. Halit Dursunoğlu danışmanlığında hazırlanan *İtalyanlar İçin Türkçe Öğretimi Üzerine Yazılmış Ders Kitaplarında Ses Bilgisi ve Biçim Bilgisi Konularının İncelenmesi* adlı doktora tezinin bir bölümünde yer alan verilerden faydalanılarak hazırlanmıştır.

** Arş. Gör. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Balıkesir, Türkiye. resuulkaya@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1136-6249.

Giriş

Tarih içinde İtalyanların Türkçe öğretimi için yazdıkları kitaplarda dil bilgisi ile ilgili konuların ele alınış sırası genel olarak ses ve harflerin ele alındığı bir başlangıç, sonrasında sırasıyla isim ve fiil çekimlerinin, özelliklerinin, kullanımlarının ele alındığı bölümler ile karşımıza çıkmaktadır. Böylesi bir sıra bu alanın ilk örnek kitaplarından olan Filippo Argenti'nin 1533'te tamamladığı *Regola Del Parlare Turco* adlı eserinde, sonraki zamanlarda kaleme alınmış, konu sırası açısından kendi dönemine ve sonraki dönemlere model olan Meninski'nin gramerinde de görülmektedir. Günümüzde, üniversitelerde kullanılan Rosita D'Amora'nın 2012 tarihli *Güle Güle* adlı eserinde de bu sıranın izleri belirgindir.

Güle Güle adlı ders kitabı İtalyan Türkolojisi geleneğinde Türkçenin öğretim açısından yazılmış en son kitap olma özelliğini taşımaktadır. Filippo Argenti ile başlayan sürecin son halkası konumundadır. Argenti ile başlayıp Güle Güle adlı esere kadar geçen zamanda Türkçe dil bilgisi öğretimi amacıyla Latince veya İtalyanca yazılmış, halkayı oluşturan diğer bazı eserler şunlardır: Filippo Argenti, *La Regola Del Parlare Turco* (Florance, 1533; bkz. Bombaci, 1938; Adamović 2001; Merhan 2014 (çev.); Rocchi, 2007); Pietro Ferraguto, *Grammatica turchesca* (Napoli, 1611; bkz. Rocchi, 2012); Megiser, *Institutionum linguae Turcicae libri quatuor* (1612; bkz. Dilâçar, [1971] 1970); Pietro Della Valle, *Grammatica Turca* (1620; bkz. Özkan, Speelman, & Çiçekler, 2011); Francesco Maria Maggio, *Syntagmaton linguarum orientalium... liber secundus... turcicae linguae institutiones* (Roma, 1643); Francisci à Mesgnien Meninski, *Linguarum Orientalium Turcicae, Arabicae, Persicae Institutiones seu Grammatica Turcica* (Viyana, 1680).

Bu eserler içinde Meninski'nin gramer kitabında Türkçe dil bilgisinin konu sırasının daha ayrıntılı verildiği gözlenmektedir. Bu anlamda eser, kendi döneminde ve sonrasında yazılmış kitaplara rehberlik etmiştir.

İki cilt olarak hazırlanan çalışmanın;

A. Birinci cilt, Birinci Kısım

'De orthographia (Yazım)' başlığı altında;

- *De literis (harfler),*
- *Harflerin kendi dillerindeki değerleri (Latin alfabesi sırasına göre), seslerin kendi dillerindeki değerleri (Arap alfabesi sırasıyla)*
- *Arap harflerinin özellikleri (bu harfleri Türklerin nasıl öğrettikleri: elifte nokta yok, be altında bir nokta, te üstünde iki nokta vb.)*
- *Arapça ses bilgisi terminolojisi (fetha, kesre, uzun elif, hemzelif, meddelif, teşdid, cezm vb.)*

- *Hatt sanatında kullanılan yazı çeşitleri (nesih, talik, divanî, sülsi (sülüs), kyrmae (kıрма); muhækkæk, tûmâr, sirengîl, jākûtî, rāhæni),*
- *Harflerin permütasyonu (değişimi): b, v (āb-aw); p, f (pil-fil); t, d; dal, zal (peder-pezer); f, v; ve vurgu.*

İkinci Kısım

‘De nomine ejusque accidentibus (isimle ilgili ilinekler/arazlar)’ adlı başlık altında

- *Arapça artikelller, isimlerde cinsiyet, isimlerde sayı/çokluk,*
- *İsim hâl ekleri (nominativus, genitivus, dativus, accusativus, ablativus),*
- *İsimlerde karşılaştırma,*
- *İsimlerde tür (basit (primitiva), türemiş (derivativa)*
- *Arapça isimler (ism-i fail, ism-i mekan, ism-i alet, ism-i mastær, ism-i merre, ism-i tasgir, ism-i kesret),*
- *İsimlerin görünüşü, sayılar*

Üçüncü Kısım

‘De Pronomi (Zamirler)’ adlı başlık altında;

- *Şahıs ve işaret zamirleri, ilgi zamirleri, iyelik zamirleri,*

Dördüncü Kısım

‘De Verbo (Fiil)’ adlı başlık altında;

- *Fiillerde cinsiyet, tür, form; mod, zaman, şahıs, sayı;*
- *Esse (olmak) fiilinin (imek) çekimi;*
- *Fiil çekimleri; Arapça fiillerin çekimi; Farsça fiillerin çekimi*

Beşinci Kısım

‘De reliquis partibus orationis (Konuşmanın/söylevin diğer unsurları)’ adlı başlık altında;

Zarf, preposizyon, bağlaç, ünlem konuları işlenir.

B. İkinci Cilt

‘De snytaxi (söz dizimi)’ adlı başlık altında;

- *Sen ve siz ifadelerinin günlük hayatta kullanımı (samimiyet, saygı);*
- *Cümle öğelerinin dizilişi (kurallı cümle, cümlede vurgu, soru),*
- *İsimlerin bir birleriyle uyumu, Arapça isimlerin uyumu, isim ve sıfat tamlamalarında uyum, karşılaştırma,*

Sekizinci bölümde ‘vezin/ölçü’ işlenirken son bölüm olan dokuzuncu bölümde de cümle tahlilleri yapılmıştır.

17. yüzyılda biçimlenen, Meninski’nin bu sıralamasının izleri 19. yüzyılda Türkoloji alanında İtalya’da başlayan akademik çalışmalara 20. yüzyılda yön veren üç önemli ismin Luigi Bonelli, Ettore Rossi, Alessio Bomboci’nin eserlerinde de görülür. Bu üç kişiden ilki olan Luigi Bonelli (1865-1957), 1899’da yayımlanan *Elementi di Grammatica di Turca Osmanlı con Paradigmi, crestomazia e glossario* adlı dil bilgisi kitabının birinci kısmında ses ve yazım bilgisini, ikinci kısım olan biçim bilgisi (morfologia) kısmında isim ve fiil; edatlar, zarflar, bağlaçlar ve ünlemleri, üçüncü kısımda ise cümle dizimini ele almıştır.

Yine Bonelli’nin 1910 yılında Stefano Iasigian ile beraber çıkarttığı *Il Turco Parlato* adlı konuşulan Türkçe biçimde tercüme edilebilecek eserin dil bilgisi ile ilgili notların verildiği bölümdeki konu sırası da Meninski’nin sıralamasına benzer şekildedir.

Bonelli’nin gramer kitabından sonra, İtalyan üniversitelerinde, öğrencisi olan Ettore Rossi (1894-1955)’nin *Manuale di Lingua Turca* (1939) adlı eseri okutulmuştur. İki cilt olarak hazırlanan bu kitabın ilk cildinde dil bilgisi ile ilgili konu sırası da Meninski’nin Bonelli’nin konu sırasına benzemektedir. Günümüzde ise, üniversitelerde bu kitapların yerini alan *Güle Güle* adlı kitabın dil bilgisi konu sırasına bakıldığında da önceki kitaplara benzediği görülecektir.

Bu çalışmada, İtalyan Türkoloji geleneğinde yer alan üç kitapta, Türkçe seslerin İtalyanlar tarafından yine İtalyanlara ne tür karşılıklar, açıklamalar kullanılarak öğretildiği üzerine durulacaktır.

Bu eserler; *Il Turco Parlato* (buradan itibaren TP kısaltması ile), *Manuale di Lingua Turca* (MLT kısaltması ile), *Corso di Lingua Turca* (CLT kısaltması ile) İtalyanlara Türkçe öğretmek için İtalyanca yazılmış kitaplardır.

1. Eserlerin Tanıtımı

1.1. *Il Turco Parlato*

1910 yılında Milano’da yayımlanmıştır. Napoli Şark Enstitüsü öğretmenlerinden Luigi Bonelli ve Stefano Iasigian tarafından hazırlanan kitap konuşulan Türkçeyi konu edinmektedir (Bonelli & Iasigian, 1910). Kitap üç bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde dil bilgisiyle ilgili temel bilgiler, ikinci bölümde günlük hayatla ilgili diyaloglar, üçüncü bölümde ise İtalyanca-Türkçe sözlük vardır.

Eserin ‘Okuyan Efendilere’ başlıklı Türkçe önsözünde, çalışmanın asıl amacının hiç Türkçe bilmeyen İtalyanlara bir dereceye kadar Türkçe öğretmek olduğu ifade edilmektedir. Kitapta gündelik hayatla ilgili diyalogların hem

Türkçesinin hem de İtalyancasının verilmiş olduğu belirtilir. Bu diyalogların ve son bölümde kısa ama oldukça mükemmel bir sözlüğün olmasından dolayı, İtalyanca öğrenmek isteyenlere ve Latin harflerine aşına olan Osmanlılara da faydalı olacağı ayrıca vurgulanmıştır.

“Ai lettori Italiani” başlıklı İtalyanca önsözde ise kitabın rehber olma özelliğine değinilir. İstanbul’da o dönemde yaşayan halk ve orta sınıf tarafından konuşulan Osmanlı Türkçesinin öğretilmesi amacıyla kaleme alındığı belirtilir. Eserin üç bölümden oluştuğu maddeler hâlinde verilmiştir:

- Temel dil bilgisi kurallarının verildiği kısa özet
- Genel, günlük konularla ilgili diyaloglar
- Çok sık kullanılan kelimelerin, deyimlerin, deyişlerin, kalıp sözlerin yer aldığı İtalyanca-Türkçe bir repertuar.

Dil bilgisi konularının ele alındığı birinci bölümde, Türkçe kelimelerin yapısını daha açık şekilde vermek için kelimelere gelen eklerin kısa çizgiyle ayrı yazıldığı belirtilir. Yazarlar, kitabın hacminin çok olmaması için üçüncü bölümde çoğu kelimeyi almadıklarını ifade ederek kitabın gündelik yaşamda ihtiyaç duyulan konulara faydalı olabileceğini eklerler. Kitabın, yazı dili çalışmalarını sürdürmek isteyenlere de yardımcı olabilecek özellikte olduğu vurgulanır.

İtalyanca önsözde son olarak yazarlar, halk diliyle ilgili daha fazla pratik edinmek isteyenler için J. Kunos’un (*Ozman-Török Nephköltesi Gyüjmeny*, Budapest, 1887) Latin harflerle transkripsiyonlarının bulunduğu masallar ve halk söyleyişlerini derleyen eseri işaret etmişlerdir.

1.2. Manuale di Lingua Turca

İtalyan Türkolog Ettore Rossi tarafından yazılmıştır. 1939 yılında Roma’da yayımlanan kitap (Rossi 1939) Rossi’nin ifadesiyle Türkiye Cumhuriyeti’nde yaygın bir şekilde yazılan ve konuşulan (ağız özellikleri düşünülmediğinde) modern Türk yazın dilini konu edinir. Bu anlamda yazar, Türk dilinin resmi olarak kabul edilmesine, Harf İnkılâbı’na atıfta bulunur (Rossi 1939, s. V).

Rossi, Türkçenin Türk dillerinin Güney-Batı grubu sahasında olduğunu, fonetik, sintatik ve kelime hazinesi bakımından ciddi anlamda Kuzey Türk dillerinden (Kazan Türkçesi, Başkırtça), doğu dillerinden (Özbekçe vb.) ayrıldığını belirtir. Hazar bölgesindeki Türkmenlerin konuşmasından daha az değişiklik gösterdiğini de ilave eder (s. V).

Rossi, Türk yazın diline fonetik ve morfolojik olarak en çok yaklaşan ağzın, İstanbul ağzı olduğunu belirttikten sonra, eserinde 1928 yılında kabul edilen *yeni Türk alfabesini* temel aldığını ifade eder. Dil bilgisini ve bütün bir materyali bu alfabeyle göre ele almanın uygun olduğunu belirtir. Eserin teorik

kısmını oluşturmada Jean Deny'nin *Grammaire de la langue turque (dialecte osmanli)* adlı çalışmasından faydalandığını ifade eder. Türkçenin eski harflerle yazımı ile ilgili ayrıntılı bilgi için Luigi Bonelli'nin *Elementi Grammatica Turca Osmanli, Milano, 1899* çalışmasına bunun yanında Adolfo Wahrmund'un *la Praktische Grammatik der osmanischen*; Henry Jehlitschka'nın *Türkische Konversations-Grammatik*; Gotthold Weil'in *Grammatik der osmanisch-türkischen Sprache*; Georg Jakob'un *Türkisches Hilfbuch* kitaplarına bakılabileceğini söyler.

Konuşulan Türkçe için *Il Turco Parlato* adlı eserin her zaman tavsiye edilebilir olduğunu söyleyen Rossi, modern Türk Anadolu ağızları ve diğer Türk ağızları ile ilgili bilgiler için *Encyclopédie de l'Islam (Turcs)*, *Enciclopedia Italiana (Turche e Turchi)* maddelerini adres gösterir. Şekil bilgisi ve cümle bilgisi için de K. Grönbech'in *Der türkische Sprachbau* çalışmasını salık verir.

Kitabın sonundaki sözlük bölümünün 1-56 numaralı alıştırmaları ilgilendirdiğini belirttikten sonra kitabın ikinci cildinin de hazırlanacağını ümit ettiğini ifade eder (Rossi, 1939, s. VI).

1.3. Güle Güle Corso di Lingua Turca

İtalya'daki, Lecce, L'Università del Salento'da görev yapmakta olan Rosita D'Amora tarafından hazırlanan bu eser, 2012 yılında Milano'da yayımlanmıştır (D'Amora, 2012). Kitabın önsözünde Türkçenin öğrenilmesi için yenilikçi, canlı, dinamik bir yaklaşım kullanıldığı ifade edilmektedir. Yine bu önsözde kitabın, temelde üniversite öğrencilerinin gereksinimlerini karşılamak amacıyla tasarlandığı, Türkçenin değişik ifade olanaklarını bağımsız şekilde irdelemek isteyenler tarafından da faydalı bir şekilde kullanılabileceği bilgilerine ulaşmaktayız (D'Amora 2012, s. XV).

Kitapla ilgili olarak D'Amora şunları belirtmektedir: Kitap, modern Türkçede kullanımda olan, başlıca morfolojik ve sentatik bütün yapıların analizini vermektedir. Bu analizler öğrencilere aynı zamanda özöğrenimlilere, bir dili çabuk bir şekilde öğrenmeye ve kullanmaya müsaade eden basit ve açık açıklamalarla sunulur.

Kitapta 18 ünite vardır. Bu ünitelerin öncesinde giriş olması açısından Türkçenin ses bilgisi sistemi ve ünlü uyumunun kuralları analiz edilmiştir. Her bir üniteye gerçek hayatta karşılaşılabileceğimiz durumlarla ilgili metinler ve bu metinlerin içeriğine uygun güncel sözlük bölümleri vardır. Bu metinlerde geçen dil bilgisi yapılarıyla ilgili notların verilmesinden sonra öğrenilenleri pekiştirmek amacıyla alıştırma bölümlerine yer verilmiştir. Kitaptaki metinleri, diyalogları içeren bir cd kitabın son bölümüne eklenmiştir (D'Amora 2012, s. XV).

2. Eserlerin Yazılış Amaçları

Yukarıda tanıtılan üç eserin ikisinde (CLT ve TP'de) çalışmaların niçin yapıldığı ile ilgili olarak yazarlar tarafından doğrudan ifade edilen bilgiler vardır. *Güle Güle* adlı kitapta, Türk diline ve kültürüne son yıllarda genelde dünyada özelde İtalya'da artan bir rağbet olduğunu belirten D'Amora, bu durumun Türkçe öğrenmek isteyen İtalyan öğrencilerinin sayısını artırdığını belirtir. Öğrenci sayısının artmasıyla İtalya'da Türkçe öğretimi için kurumların hareketlerini hızlandırdığını belirten, Türk Dili ve kültürü alanında çalışmalar yapan D'Amora kitabın, Türk dili çalışmalarına ilgi duyanlara kullanışlı bir araç sağlama ihtiyacından doğduğunu belirtir. Zira D'Amora, mevcut kitapların İtalyanca dışındaki dillerde, İngilizce, Fransızca, Almanca, hazırlanmış olduğundan İtalyan öğrencilerin bu dillerdeki materyallere yönelmek zorunda kalarak Türkçe öğreniminde zorluk çektiklerini düşünmektedir.

Rossi'nin eserinde, kitabın hangi gereksinimlerle hazırlandığı bilgisi doğrudan yazar tarafından verilmemiştir. Yazarın, önsözdeki ilk cümlesinden hareket ederek modern Türkçenin yapısını öğretmeyi hedeflediği söylenebilir. 1928 Harf İnkılâbı'ndan bahsetmesi, Osmanlı Türkçesini eski Türkçe ifadesiyle de seslendirmesi bu anlamda önemli göstergelerdir. Diğer taraftan kitabın Jean Deny'nin dil bilgisi kitabından esinlenerek yazılması Rossi'nin güncel Türkçe öğretiminden taraf olduğunu işaret etmektedir.

Il Turco Parlato adlı eserin yazılış amacının 'hiç Türkçe bilmeyen İtalyanlara bir dereceye kadar Türkçe öğretmek' olduğuna yukarıda değinilmişti. Diğer iki kitaptan farklı olarak bu kitapta İtalyanca bilmeyen Türklerin de faydalanabileceği vurgusu yapılmıştır. Hatta 'Latin alfabesine aşına olan Osmanlılar' ifadesi Harf İnkılâbı'ndan önce Türklerin Latin alfabesine olan ilgilerinin olduğunu göstermesi, hatırlatması açısından kayda değerdir.

3. Eserlerin Ses Bilgisi İle İlgili İçerikleri

Türkçenin yabancılara öğretimine yönelik kitaplarda da ses'e ve ses bilgisine yeterli ve gerektiği ölçüde yer verilmelidir. Yalnız burada, süreç içinde Türkçenin ana dil değil hedef dil olduğu, öğretilecek kişilerin de Türkçeden farklı bir ana dile sahip olduğu göz önünde tutulmalıdır. Bu noktada Türkçenin kendi, ana dil konuşurlarına yönelik öğretim yönteminden farklı bir yöntem kullanılmalıdır.

Ses Bilgisi Yöntemi diye adlandırılan yönteme göre; yabancı dil öğretiminde hedef dil, ana dil ses özellikleriyle karşılaştırılarak verilir. Öğretilen dilin ses özellikleri, ana dildeki seslerle karşılaştırılarak öğrenciye anlatılır. Yöntemde hedef dil ve ana dilin boğumlanması birbirleriyle karşılaştırılarak, öğrencinin hedef dildeki söyleyişleri benimsemesi amaçlanır (Ahanov, 2013, s. 222).

Bu yöntemin Türkçe öğrenmek isteyen İtalyanlar için kullanılmış olduğunu gösteren örnekler, eserler elimizde mevcuttur. Gerçi bu eserlerde bu yöntemin doğrudan veya bilinçli olarak kullanıldığı bahsi geçmemektedir. Yine de bu eserler bu yöntem açısından esassız da değildir.

İtalyan Türkoloji çalışmaları bağlamında yazılan Türkçe dil bilgisi çalışmalarında Türkçenin sesleri verilirken seslerin İtalyanca veya Latince karşılıkları da göz önünde bulundurulmuştur. Günümüzde üniversitelerde kullanılan *Giule Giule* adlı eserde, bu eserden önce kullanılan *Manuale di Lingua Turca* adlı eserde ve ondan da önce kullanılan *Elementi di Grammatica di Turca Osmanlı con Paradigmi, crestomazia e glossario* eserde, yine Bonelli'nin *Il Turco Parlato* adlı kitapta da seslerin bu esasa göre ele alındığı görülmektedir.

Eserlerde dil bilgisi konularının verilmiş sırası ile ilgili olarak;

TP'nin birinci bölümünde temel dil bilgisi ile ilgili bilgiler 50 maddede (Tablo 1'de) şu şekilde verilmiştir:

Tablo 1. TP'nin Birinci Bölümündeki Temel Dil Bilgisi Konuları

1. Ünsüzler ve ünlülerin özellikleri	2. İsim çekimi, çekim ekleri
3. Ünlüyle biten isimlere getirilen çekim ekleri	4. İyelik sıfatı ekleri
5. Ünlüyle biten isimlere getirilen iyelik sıfatı ekleri	6. Ünsüzle biten isimlere getirilen iyelik ekleri
7. İsim tamlaması	8. Sıfat tamlamasındaki isme getirilen ekler, sıfatın çekim eki almaması
9. Karşılaştırma	10. Şahıs zamirleri
11. İşaret zamirleri	12. Dönüşlü zamiri, kendi
13. İlgî zamiri ki	14. Soru zamiri
15. Belirsiz zamirler	16. Ana sayı sıfatları
17. Sıra sayı sıfatları	18. Üleştirme
19. Kesir sayı	20. Dört işlem ifadeleri
21. Fiil	22. Mastar, dönüşlülük, işteşlik, ettirgenlik, olumsuzluk
23. Fiil çekimi, olumlu, olumsuz, yetersizlik	24. Edilgen fiil
25. Fiil formları	26. Fiil çekimi, birleşik zaman
27. Haber ve tasarlama kipleri	28. Örnek fiil çekimleri
29. Örnek fiil çekimleri	30. Sıfat fiil ekleri
31. Sıfat fiil ekleri	32. Sıfat fiil çekimi
33. -mek, -mak a gelen ekler	34. -me, -ma isim fiil
35. -dik sıfat fiilin iyelik ekiyle kullanımı	36. Zarf fiiller
37. Olmak fiilinin değişik anlamlarda kullanımı	38. İtalyanca 'avere' fiilinin Türkçede kullanım şekilleri
39. Yok fiilinin kullanımı	40. Soru eki

41. Yeterlik, tezlik, süreklilik fiilleri, bazı yardımcı fiiller	42. Hâl eklerinin kullanımı
43. İsim (sostantivo) ve bazı edatlar, edat grubu	44. Zarflar
45. Zaman zarfları	46. Durum zarfları
47. Bazı Arapça kelimelerin kullanımı	48. Bağlaçlar
49. Deyi zarf fiili	50. Ünlemler

MLT'nin 3 bölümden oluşan kitabın konu sırası aşağıdaki şekildedir:

1. Bölüm 'Ses bilgisi ve yazım' (fonetica e ortografia) başlığı altında
 - a. Ders: Türk-Latin alfabesi (L'alfabeto turco-latino)
 - b. Ders: Ses bilgisi kavramları, ünlüler, ünlü uyumu
 - c. Ders: Ünsüzlerin ses bilgisi açısından özellikleri, söyleyiş, bitiş ünsüzleri [sonda ünsüzler]
 - d. Ders: Ünsüzlerin ek geldiğinde değişimleri, ünsüz düşmesi, vurgu
2. Bölüm 'Biçim bilgisi ve başlangıç, temel söz dizimsel kurallar' (Morfologia e prime regole sintattiche) başlığı altında
 5. Ders: İsim, isim (sostantivo) ve sıfat, alıştırmalar
 6. Ders: Çokluk, alıştırmalar
 7. Ders: İyelik ekleri, alıştırmalar
 8. Ders: İsim çekim ekleri, alıştırmalar
 9. Ders: İsim tamlaması (Stato costruito o rapporto di annesione), alıştırmalar
 10. Ders: Sıfat dereceleri, alıştırmalar
 11. Ders: Sayılar (sayı sistemi), alıştırmalar
 12. Ders: Şahıs zamirleri, alıştırmalar
 13. Ders: İşaret sıfatları ve zamirleri, alıştırmalar
 14. Ders: İlgi zamiri, soru ve belirsiz sıfatlar, zamirler, alıştırmalar
 15. Ders: 'essere' fiili, alıştırmalar
 16. Ders: Bizim 'avere' nasıl kullanılır, elde edilir, alıştırmalar
 17. Ders: Posposizioni [Son ek/takı/edat], alıştırmalar
 18. Ders: Zarflar (avverbi), olumsuzluk, soru, alıştırmalar
 19. Ders: Bağlaçlar, ünlemler, alıştırmalar

20. Ders: Fiil (Il verbo), alıştırmalar
 21. Ders: Emir (imperativo), fiilin sekiz mod veya zamanı, şahıs ekleri, alıştırmalar
 22. Ders: Şimdiki/geniş zaman (Presente), basit ve birleşik formu (Zamanlar), alıştırmalar
 23. Ders: Geniş zaman (Aoristo), basit ve birleşik formu, alıştırmalar
 24. Ders: Belirli geçmiş zaman ve belirsiz geçmiş zaman, basit ve birleşik formları, alıştırmalar
 25. Ders: Gelecek (futuro), basit ve birleşik formları, alıştırmalar
 26. Ders: İstek/dilek kipi (Ottativo) ve gereklilik kipi (Necessitativo), basit ve birleşik formu, alıştırmalar
 27. Ders: Şart kipi (condizionale), basit ve birleşik formu, alıştırmalar
 28. Ders: Fiilin isimsel formları, mastar (infinito) ve hareketin ismi, -dik ve -ecek formlarının isim olacak şekilde kullanımı, alıştırmalar
 29. Ders: Sıfat-fiiller (Participi), -dik ve -ecek formlarının sıfat olarak kullanımı, alıştırmalar
 30. Ders: Zarf-fiiller, alıştırmalar
 31. Ders: Zarf-fiil ifade şekilleri, alıştırmalar
 32. Ders: Yardımcı fiille kullanılan zarf-fiiller, birleşik fiiller, alıştırmalar yer alır.
3. Bölümde ‘Türkçe-İtalyanca ve İtalyanca-Türkçe sözlük’ vardır. Sonrasında;
- e. İndeks
 - f. İzahlı/Prospektüs Çekimleri

CLT’nin, kısaltmalar ve önsöz bölümlerinden sonra Türk Diline Giriş bölümünde aşağıdaki konuları ele almıştır:

Tablo 2. Türk Dili’ne Giriş Bölümü Konuları

1. Türkçe nasıl bir dildir?	2. Türk Alfabesi
3. Ünsüzlerin söylenişi	4. Ünlülerin söylenişi
5. Ünlü uyumu -Ünlü uyumu ve ekler	
6. Ünsüzlerin değişimi (L’alternanza consonantica)	7. Ünlü düşmesi

Yukarıdaki bilgilerden, yazarların ilk konu olarak ses bilgisine yer verdikleri görülmektedir. Yazarların Türkçe sesleri nasıl ele aldıkları aşağıdaki başlıklar altında gösterilebilir.

4. Eserlerde Türkçe Seslerin Ele Alınışı

4.1. Alfabe, ses, harf.

CLT, MLT ve TP adlı eserlerde ilk olarak alfabe konusuna değinilmiştir. D'Amora'nın çalışmasının giriş kısmında Türkçenin eklemeli dil olduğu bahsinden sonra genel olarak Türkçenin ses bilgisi özellikleri ayrıntılı olarak anlatılır. Yazar, ilk olarak Türk alfabesindeki harfleri ve onların Türkçede nasıl söylendiğini tablo halinde verir:

Tablo 1. *Corso di Lingua Turca*'da Türk Alfabesindeki Harfler ve Türkçede Nasıl Söylendiği

a	A	
b	B	be
c	C	ce
ç	Ç	çe
d	D	de
e	E	
f	F	fe
g	G	ge
ğ	Ğ	yumuşak ge
h	H	he
ı	I	
i	İ	
j	J	je
k	K	ke
l	L	le
m	M	me
n	N	ne
o	O	

ö	Ö	
p	P	pe
r	R	re
s	S	se
ş	Ş	şe
t	T	te
u	U	
ü	Ü	
v	V	ve
y	Y	ye
z	Z	ze

Rossi'nin çalışmasında da başlangıç konusu ses bilgisi ve imladrır. İlk önce Türk Latin Alfabeti başlığı altında, önce 1 Kasım 1928'de Türk Latin alfabesinin kabul edilışinden bahsedilir. Buna göre bu alfabede 8 ünlü 29 ünsüz harfin olduğu söylenir. Harfler a, b, c, ç, d, e, f, g, ğ, h, ı, i, j, k, l, m, n, o, ö, p, r, s, ş, t, u, v, y, z şeklinde sadece küçük harf sembollerıyla verilmiştir. Bu harflerin isimleri de: a, be, ce, çe, de, e, fe, g, ğe, he, ı, i, je, ke, le, me, ne, o, ö, pe, re, se, şe, te, u, ve, ye, ze olarak verilmiştir (Rossi,1939, s. 1-2).

TP'de, 1. maddede sesler ile ilgili řu bilgilere yer verilir:

Özellikle İstanbul'da konuşulan Osmanlı Türkçesindeki ünsüzler: *b,ć* (*cento İtalyanca*), *d, f, ğ* (*İt. gente*), *ĝ* (*İt. gara*), *ğ* (*Fransızca r grasseyé gibi*), *h* (*zayıfça içe çekilerek*), *ħ* (*Almancadaki Haus'taki h gibi*), *ĥ* (*Almanca ch acht gibi, fakat sık sık önceki ĥ gibi telaffuz edilir*), *j* (*İt. ieri'deki i gibi*), *k* (*ch İt. chi*), *l, m, n, p, q* (*İt. canto'daki c gibi*), *r, s* (*s İtalyancadaki gibi sert olarak*), *ř* (*scendo'daki sc gibi*), *t, v, z* (*s rosa'da İtalyancadaki gibi yumuşak olarak*), *'ajn, ma'mur* kelimesindeki gibi *hece sonundaysa boğazsıl hafif baskılı, iki ünlü arasındaysa sıradan bir ara, duraklama ile :tabi'at*

Ünlüler: *a, y* (*y [i]Fransızcada kapalı e'ye benzeyen*), *o, u* (*kalin ünlüler*) *e, i, ö* (*Fransızca eu gibi*), *ü* (*Fr. une'deki u gibi*)(*[bu son dördü] ince ünlüler* (Bonelli & Iasigian, 1910, s. 1).

CLT ve MLT'de 1 Kasım 1928'de kabul edilen alfabenin esas alındığı görölmektedir. Bu alfabe için Rossi'nin, "L'alfabeto turco-latino" ifadesi gerçek anlamda yerini bulmaktadır. Rossi'nin alfabe ve dil ilişkisinin bilincinde olduğu, vurgusunu da buna göre yaptığı açıktır. TP'de kullanılan alfabe zaten

Arap asıllı alfabledir. D'Amora ise "Türk alfabesinde 29 harf vardır." ifadesini kullanmıştır. Bu noktada Türkçede kullanılan alfabe ile ilgili şu bilgilerin daha belirgin olduğu söylenebilir: "Türkçede değil, Latin asıllı Türk alfabesinde 29 harf vardır" (İşcan, 2007, s. 254).

Eserlerde 'lettera' ifadesinden, bu ifadenin Türkçede 'harf' anlamı karşılığı verdiği çıkarılabilir. Yalnız 'lettera' kelimesinin; mektup, edebiyat kavramlarıyla ilgili olması, harfin, Demircan'ın dediği gibi "her ne kadar yazı diliyle ilgili bir terim olarak görülüyorsa da, gerçekte yazım ile ilgili bir terim" (Demircan, 2013, s. 28) olduğunu ortaya koymaktadır.

Yazarların Türkçedeki sesleri; sesli-sessiz; sesli harf-sessiz harf; ünlü-ünsüz; ünlü harf-ünsüz harf vb. ifadeleri karşılayan kelime olarak 'vocale ve consanante' ifadelerini kullanmaları yine Türkçede sesli harf-sessiz harf ifadelerinin kullanım yanlışlıklarını akla getirir. Zira ses olan bir şeyin sessiz olması düşünülemez. Vocal'in temelde 'ses' anlamında olduğu bilinmektedir. Consonant kelimesinin Latince con (ile), sonare (ses, seslenme, çalma vb.) kelimelerinden oluştuğu, ünsüzlerin, ünlü ses yardımıyla çıktığı gerçeğini hatırlatmaktadır. Yine de bu seslerin tanımlarının zor yapıldığını, Türkoloji'de daha çok bu sesleri bir bütün içerisinde bütün özellikleriyle çalışmaların ele aldığını söylemek yersiz olmayacaktır. Diğer taraftan ele aldığımız üç eserin vocal ve consonant ifadelerinin kullanımıyla terim birliği sağladıklarını söylemek gerekecektir. Türkçe literatürde de ünlü/ünlü harf ve ünsüz/ünsüz harf kullanımının yerleştiği son yıllarda görülmektedir.

4.2. Ünlüler, Telaffuz ve Yazım

Türkiye'de deneysel ses bilgisi alanında çalışan Mustafa Volkan Coşkun'a göre, "Türkçede 9'u uzun olmak üzere 21 birincil ve ikincil ünlü bulunmaktadır." (Coşkun, 2016, s. 33). Türkçedeki ünlü sayısının kapalı e ve u ünlülerinin uzunlarıyla beraber ünlü sayısını 23'e çıktığını belirten Efendioğlu ve İşcan, Türkçenin en az 18 ünlüye sahip olduğunun rahatlıkla söylenebileceğini vurgulamaktadırlar: Kısa ünlüler "a, e, ê, ı, i, o, ö, u, ü", uzun ünlüler "a:, e:, ê:, ı:, i:, o:, ö:, u:, ü:" (Efendioğlu & İşcan, 2010, s. 125). Ünlülerin Türkçede simetrik dizildiği (Eker, 2015, s. 202) tespitinden hareketle 21 ünlüden ziyade 18 ünlünün bir simetrik oluşturabileceği sayısal olarak daha uygun görülebilir.

Ele aldığımız üç kitapta da ünlüler alfabedeki sıralarıyla: "a, e, ı, i, o, ö, u, ü" olarak 8 tane olarak verilmiştir. Kitaplarda İtalyancadaki ünlü sayıları hakkında bilgi verilmemiştir (a, e, i, o, u). Sadece İtalyan alfabesinde bulunmayan 'ı, ö, ü' Türkçe seslerinin nasıl telaffuz edileceği ile ilgili açıklamalara yer verilmiş. Bununla ilgili olarak D'Amora; Fransızca, Almanca söylenişlerden hareket ederek; 'ı' sesinin Fransızca çok kapalı 'e' gibi; 'ö'nün Almanca 'ö' veya Fransızca diftongu 'eu' veya yine Fransızca tritongo 'oeu' gibi; 'ü'nün Almanca 'ü' veya Fransızca 'u' gibi telaffuz edildiğini belirtir. Rossi, ünlülerle

ilgili olarak; e ünlüsü için açık söylendiğini, ı ünlüsü için Rusçadaki y sesine veya Fransızcadaki çok kapalı e sesine benzediğini söyler. Diğer ünlüler olan ‘ö sesi için Fransızca eu, Almanca ö gibi; ü sesi için Fransızca u, Almanca ü gibi’ notlarını üşer. TP’de ise Ünlüler: ‘a, y (y [ɪ]Fransızcada kapalı e’ye benzeyen, o, u (kalın ünlüler) e, i, ö (Fransızca eu gibi), ü (Fr. une’deki u gibi)([bu son dördü] ince ünlüler)’ şeklinde verilir (Bonelli & Iasigian, 1910, s. 1). TP’ çeviri yazı kullanıldığı için ‘ı’ sesinin karşılığı olarak ‘y’ nin kullanıldığı görülmektedir.

Ünlülerin sınıflandırılması

e	ön	geniş	düz
i	ön	dar	düz
ö	ön	geniş	yuvarlak
ü	ön	dar	yuvarlak
a	art	geniş	düz
ı	art	dar	düz
o	art	geniş	yuvarlak
u	art	dar	yuvarlak

Bu bölümünde Türkçenin ünlülerinin bir bakışıklık ortaya çıkardığını söyleyen Deny, geometrik bir taslak üzerinde ünlülerin nasıl şekil aldığını da göstermiştir (Deny, 2012, ss. 38-39). Burada sayısal olarak dikkati çeken temel unsurun, ünlülerin sayısının 8 adet olduğudur. Bu anlamda, yukarıda söylenen 21 ünlü veya 18 ünlünün ortaya nasıl çıktığı sayısal, geometriksel olarak gösterilmesi gereklidir. Uluslararası Fonetik Alfabe ile ilgili hazırlanan kılavuz kitapta da alfabede kullanılan ünlüler bir dörtgen üzerinde gösterilmiştir (Pekacar & Güner Dilek, 2009, s. 147).

Türkçedeki ünlülerin değerlerinin incelenmesiyle ilgili Oytun Türk-Ömer Şayli-A. Sumru Özsoy-Levent M. Arslan (Türk, Şayli, Özsoy & Arslan, 2004), Aslı Yılmaz Davutoğlu (2010) gibi kişiler Türkçedeki genelde sesleri özelde ünlüleri matematiksel olarak ele alıp Türkçe ses sistemi açısından yorumlamışlardır.

CLT’de ünlülerin boğumlanma yerine göre iki bölüme ayrılmıştır. Bu ünlüler boğumlanma yerlerine göre; vocali anteriori (ön ünlüler) parantez içinde de ‘öndamaksıl (prepalatali)’ “e,i,ö,ü” ve vocali posteriori (art ünlüler) yine parantez içinde ‘art damaksıl (postalatali)’ “a, ı, o, u” olarak iki gruba ayrılmıştır. Dudakların durumuna göre de; vocali arrotondate (yuvarlak ünlüler) “ö, ü, o, u” ve vocali non arrotondate (yuvarlak olmayan ünlüler) “e, i, a, ı” olarak iki gruba ayrılmıştır. Tahsin Banguoğlu, *düz sesliler* kullanımını Fransızca *voyelle non-arrondie* ifadesini karşılar şekilde vermiştir (Banguoğlu, 2011, s. 34). Çenenin çok veya az açılması sonucunda dilin ağız içindeki aldığı

dikey durumuna göre; *vocali alte* (yüksek ünlüler) “i, ı, ü, u” ve *vocali basse* (alçak ünlüler) “e, a, ö, o” olarak iki grup şeklinde gösterilmiştir. Türkolojide alçak ve yüksek ünlüler kullanımı yaygın değildir. ‘*Yüksek ünlüler*’ yerine ‘*dar ünlüler*’; ‘*alçak ünlüler*’ yerine ‘*geniş ünlüler*’ kullanımı daha yaygındır. Banguoğlu da, alçak ve yüksek kelimelerindense geniş ve dar ifadelerini kullanmayı tercih etmiştir: “Geniş sesliler (*voyelle large*), dar sesliler (*voyelle étroite*)” (Banguoğlu, 2011, s. 35).

MLT’de 8 ünlüden 4’ünün ün/ses cihazının ön, diğer 4’ünün arka tarafında oluştuğunu söyleyen Rossi, bunlardan 4’ünü prepalatali (ön damaksıl) parantez içinde anteriori (ön) “e, i, ö, ü”; 4’ünü ise pospalatali (art damaksıl) yine parantez içinde (art) “a, ı, o, u” şeklinde gösterir. Bu ifadelerin yerine ön veya damaksıl vokal dizisi ve art veya yumuşak damak vokal dizisinden konuşulabileceğini de not eder (Rossi, 1939, s. 4).

Dilin dikey hareketine göre de ünlüleri *basse* (alçak) “e, a, ö, o” ve *alte* (yüksek) “i, ı, ü, u”; yine telaffuz sırasında dudakların hareketine göre de ünlüleri *neutre* (nötr) “e, a, i, ı” ve *arrotondate* (yuvarlak) “ö, o, ü, u” olarak göstermiştir. Türkolojide genel olarak *düz ünlüler* olarak bilinen ünlülere *neutre* (*nötr*) ünlü [ə] “vurgusuz ünlü, doğal ünlü, zayıf ” anlamlarını taşıyan ifadesinin kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bunda dudakların doğal duruşta bir anlamda yansız/tarafsız duruşta etkili olduğunu düşünmek gerekecektir.

Alta ve *neutre* terimlerinin kullanımı ile ilgili olarak Rossi, düzlük-yuvarlaklık uyumunu ele alırken ünlüleri *vocale alta arrotondata* (*dar-yuvarlak ünlüler*) “ü, u” ve *vocale alta neutra* (*dar-düz ünlü*) “i, ı” ifadelerini tercih etmiştir.

TP’de ünlülerin özellikleri ile ilgili Türkoloji’de kullanılan *kalın* ve *ince* ünlüleri anımsatan ifadeler kullanılmıştır. Eserde “a, y (ı), o, u ” ünlüleri için *vocali dure* (sert ünlüler) ifadesi kullanılırken “e, i, ö, ü” ünlüleri için *vocali dolci* (yumuşak ünlüler) ifadesi kullanılmıştır (Bonelli & Iasigian, 1910, s.1).

4.3. Ünsüzler, Telaffuz, Yazım

CLT ve MLT adlı eserlerde ünsüzlerin alfabe de nasıl gösterildiği ile ilgili bilgiler yukarıda verilmişti. Yukarıdaki bilgilere ek olarak şunlar söylenebilir: CLT ve MLT’de ünsüzler Latin alfabesine göre sırasıyla verilirken, çeviri yazı kullanılan TP’de *b*’den sonra Türkçedeki ç (ç) *ç* sesi verilmiş, Türkçe c (ce) sesi, *f*’den sonra ‘*ğ*’ şeklinde sıraya konulmuştur. Diğer iki eserde ünsüzler kendilerinden sonra *e* sesi getirilerek verilirken bu eserde ünsüzler tek başlarına, küçük şekilleriyle verilmiştir. CLT ve MLT’ de her sese karşılık bir harf düşünülerek ünsüzler 21sembolle/grafemle verilirken TP’de ‘(ayın) la beraber 24 sembolle verilmiştir.

Eserde kullanılan transkripsiyon sistemi ile ilgili aşağıdaki tablo ek olarak çalışmanın sonuna eklenmiştir:

Nome	Forma unita			Trascrizione normale	Pronuncia
	Forma staccata	alla precedente	ai due lati		
<i>elif</i>	ا	ل			<i>a</i> (in mezzo o in fine di parola). — In principio di parola indica, come lo spirito leno nel greco, che essa comincia per vocale (espressa o sottintesa)
<i>be</i>	ب	ب	ب	ب	<i>b</i> b
<i>pe</i>	پ	پ	پ	پ	<i>p</i> p
<i>te</i>	ت	ت	ت	ت	<i>t</i> t
<i>se</i>	س	س	س	س	<i>s</i> s duro.
<i>gim</i>	ج	ج	ج	ج	<i>ǰ</i> <i>ǰ</i> in 'gente'.
<i>cim</i>	چ	چ	چ	چ	<i>č</i> <i>č</i> in 'cento'.
<i>ha</i>	ح	ح	ح	ح	<i>h</i> <i>h</i> tedesco in 'Haus'.
<i>kha</i>	خ	خ	خ	خ	<i>ħ</i> <i>ħ</i> tedesco in 'acht'.
<i>dal</i>	د	د	د	د	<i>d</i> <i>d</i>
<i>zal</i>	ذ	ذ	ذ	ذ	<i>z</i> <i>z</i> dolce in 'rosa'.
<i>re</i>	ر	ر	ر	ر	<i>r</i> <i>r</i>
<i>ze</i>	ز	ز	ز	ز	<i>z</i> <i>z</i> dolce.
<i>je (j franc.)</i>	ژ	ژ	ژ	ژ	<i>ǰ</i> <i>ǰ</i> francese.
<i>sin</i>	س	س	س	س	<i>s</i> <i>s</i> duro in 'se'.
<i>scin</i>	ش	ش	ش	ش	<i>š</i> <i>š</i> in 'scendo'.
<i>sad</i>	ص	ص	ص	ص	<i>s</i> ' <i>s</i> duro.
<i>dad</i>	ض	ض	ض	ض	<i>z, d</i> <i>z, d</i> dolce e talvolta <i>d</i> .
<i>ty</i>	ط	ط	ط	ط	<i>t</i> <i>t</i>
<i>zy</i>	ظ	ظ	ظ	ظ	<i>z</i> <i>z</i> dolce.
<i>aïn</i>	ع	ع	ع	ع	<i>ʿ</i> (in mezzo o in fine di parola). — Lieve compressione gutturale se in fine di sillaba semplice lato se tra vocali.
<i>ghaïn</i>	غ	غ	غ	غ	<i>ǰ</i> <i>r</i> grassoyé fr.

fe	ف	ف	ف	f	f
qaf	ق	ق	ق	q	c in 'canto'.
chaf-i-arabi; ghiaf-i-farsi; soghir nun	ك	ك	ك	k; j; ġ; n.	ch in 'chi'; ġ in 'chiedo'; g in 'gara'; u
lam	ل	ل	ل	l	l
mim	م	م	م	m	m
nun	ن	ن	ن	n	n
rao	ر	ر	ر	r	v; ŋ; ō; ū, ō. — r; u, o, ū (fr. in 'une'), ō (= eu fr.)
he	ه	ه	ه	h	h aspirata debole.
je	ي	ي	ي	j; y, i.	i — i semivocale in 'ieri'; e muto franc.; i.

Şekil 1. TP'de alfabe.

Tablodan, ك harfinin kâf-1 Arabî, kâf-1 Farisî, sağır nun şeklinde kullanımlarına denk gelmesi için k; j; ġ; n harflerinin kullanımlarını verildiği görülmektedir. Bunlardan k sesi İtalyanca chi'de olan ch gibi; j sesi İtalyanca chiedo'da olan i gibi; ġ sesi İtalyanca gara'da olan g gibi; n (sağır nun) sesi ise n gibidir. Yine tablodan, 1. maddede yer almayan ĵ sesine karşılık olarak Fransızca j sesinin verildiği anlaşılmaktadır.

Bu son tablodan hareketle TP'de diğer kitaplardan farklı olarak seslerin verilmesi için özel harf sembolleri kullanıldığı görülmektedir. Kitabın çeviri yazı anlayışına uygun hazırlandığını burada tekrar söylemek gerekecektir. Zira o dönemde Arap alfabesi kullanılmaktaydı.

CLT ve MLT' deki tablolardan hareketle CLT' de harflerin söyleniş şekline göre ġ harfinin 'ġe' şeklinde yazılmadığı görülmektedir.

Ünsüzlerin telaffuzu ile ilgili olarak yapılan açıklamalarda;

- 'b'nin telaffuzu ile ilgili açıklama yapılmamıştır.
- 'c'nin CLT'de İtalyanca 'g' ile başlayıp 'e' ve 'i' sesleriyle devam eden kelimelerdeki şekliyle telaffuz edildiğini 'gelato', 'gigante'; MLT' de İt. 'genio' daki 'g' sesi gibi telaffuz edildiğini; TP'de ġ ile verilen sesin İt. 'gente' deki gibi telaffuz edildiğini görmekteyiz.
- 'c'nin CLT'de İtalyanca 'c' ile başlayıp 'e' ve 'i' sesleriyle devam eden kelimelerdeki şekliyle telaffuz edildiğini 'cesto', 'ciligia' görmekteyiz. İtalyancada 'c' sesiyle başlayıp 'a', 'o' ve 'u' sesleri gelirse kelime 'Cuba'

[kuba], ‘cosa’ [koza], ‘ch’ ses birliğinden sonra ‘e’ ve ‘i’ gelirse ‘chilo’ [kilo] şeklinde telaffuz edildiğine dikkat edilmesi gerektiği not edilir. MLT’ de ‘ç’ sesi için İt. ‘cena’ kelimesindeki örnek verilirken, TP’de aynı ses için İt. ‘cento’ kelimesindeki telaffuz edileceği belirtilir.

- Üç eserde de, ‘d’ ve ‘f’ için ayrıca bir açıklama yapılmamıştır. Rossi ‘d’ sesi için ‘d sesi İtalyanca ötümlü ve dış ünsüzü d sesi gibidir. Arapça kelimelerde çift d sesli kelimeler sağır eder derecesinde telaffuz edilir: *cadde veya catte; Muhiddin veya Muhittin.*’ açıklamalarını yapar (Rossi, 1939, s. 11).

- ‘g’ nin CLT’de, İtalyanca ‘g’ ile başlayıp ‘a’, ‘o’ ve ‘u’ sesleriyle devam eden kelimelerdeki şekliyle telaffuz edildiğini ‘gatto’, ‘goccia’; ‘gh’ diyagramından sonra ‘e’ ve ‘i’ sesleriyle devam eden kelimelerdeki şekliyle ‘ghiro’, ‘ghetto’ telaffuz edildiğine dikkat çekilir. MLT’de ‘g’ için İt. ‘gara’ kelimesindeki gibi telaffuz edildiğini görmekteyiz. MLT’ de g’ göstergesinin de eşlik ettiği ünlüye göre değişik iki sesi temsil ettiği, dolayısıyla *Gelmek* ve *gavga* kelimelerindeki g’ sesleri farklı değerde olduğu, yine g’ sesinden sonra *ö,ü* geliyorsa bu kelimelerdeki g’ sesinin büyük oranda damaksız olduğu, : *görmek (g’örmek)* bilgileri ek olarak eserin sonraki bölümlerinde verilmiştir (Rossi, 1939, s. 10). TP’de ‘g’ ile verilen sesin Rossi’de seçilen ‘gara’ kelimesi gibi aynı örnek verilir.

- ‘ğ’ nin CLT’de İtalyancada bir karşılığının olmadığı, bu sesle başlayan bir kelimenin Türkçede bulunmadığını, bu sesin kelime içindeki telaffuzu kendinden sonra gelen ünlüye göre değiştiği diğer bilgiler arasındadır: Örneğin bu sestem sonra ‘e’ veya ‘i’ gelirse Türkçe ‘y’ gibi telaffuz edilir. Yine ‘ğ’ sesi iki ince ünlü arasında bazen ‘y’ gibi telaffuz edilirken *düğün* gibi, bazen telaffuz edilmez, sessiz kalır *sevdiğim* gibi. Kendisinden önce art ünlü gelirse de uzatılarak telaffuz edilir: *Dağ* gibi.

‘ğ’ nin neredeyse genelde *intervocalica* (ikiünlüarası) değerinde olduğunu söyleyen Rossi’, bu sesin kendisine eşlik eden ön damak veya arka damak ünlüsüne göre değişiklik gösterdiğini, birinci durumda neredeyse yarı ünlü y değerinde olduğunu belirtip *değil* kelimesi *deyil veya delil* şeklinde telaffuz edildiğini söyler. İkinci durumda çok derin boğazsız sese sahip veya örtülü olduğunu belirtir: *dağa*. Her iki durumda da yaklaşık bir telaffuzun kendinden önceki ünlü uzatılarak elde edilebileceğini işaret eder: *de.il, da.a.* (Rossi, 1939, s. 10).

TP’de ‘g’ gösterilen bu sesin Fransızcada ‘*r grasseyé*’ olarak tanımlanan ses değerinde olduğu vurgulanır.

- ‘h’ nin CLT’de, İngilizce ‘how’, ‘heavy’ kelimelerindeki gibi telaffuz edildiği, bazen de *Mehmet* kelimesinde olduğu gibi telaffuz edilmediği bilgisi vardır. MLT’ de laringale (gırtlaksız) bir ses olduğu verilir. Rossi, Türkçede çoğunlukla

h' sesinin kısık/sağır olduğunu söylemektedir. Bu sestem hareketle Arapça bazı kelimelerde Türkçe söylenişin nasıl etkili olduğunu açıklanabildiğini belirten Rossi, Arapça *maḥdūm* kelimesi Türk söylenişinde h+d>ht benzeşmesi dolayısıyla *mahtum* şeklinde karşımıza çıktığını ifade eder. Yine *dar'uhdeh* Farsça Arapça tamlaması *deruhte* şeklinde Türkçe söylenişe uyduğunu örnekler (Rossi, 1939, s. 11).

- 'j'nin seyrek olarak Fransızca ve Farsça kelimelerde rastlanıldığı ifadesi CLT ve MLT'de geçmektedir: *proje, rejim; pejmürde, müjde*.

TP'de 'j' ile gösterilen ses eserin başında alfabe de yer almamıştır. Sesin Fransızcadaki 'j'değerinde olduğu kitabın sonundaki tabloda ifade edilir. Eserde kullanılan 'j' sembolü Türkçedeki 'y' sesine denk olarak verilmiştir. Zira İtalyancada epsilon olarak ifade edilen 'y' grafemi yoktur. Bu grafeme yabancı dillerden alınan kelimelerde rastlanılır. Türkçedeki 'y' sesine denk olarak İtalyanca 'ieri' kelimesindeki baştaki 'i' örnek olarak verilmiştir.

- İtalyancada "cappa" denilen 'k' sembol olarak İtalyancada yabancı dillerden geçen kelimelerde kullanılır. Türkçede 'k'sesinin İtalyancadaki ses denkliğiyle ilgili bilgi, yukarıda 'c' sesinin ele alınmasında verilmişti. O bilgilere ek olarak Rossi, Türk-Latin alfabesindeki *k* göstergesinin boğazsıl farklı iki sesi temsil ettiğini, bir *k'*'nin ön damak ünlülerine eşlik ettiğini, daha derin olan *k'*(=q)nınsa ard damak ünlülerine eşlik ettiğini söyleyerek, *köpek* (*k'öpek* şeklinde telaffuz edilen) kelimesindeki *k'*ler ile *konak* kelimesindeki *k'*ların farklı ses değerinde olduğunu belirtir. TP'de ön damak ünlüleriyle 'k' sembolünün kullanıldığı, art damak ünlüleriyle 'q' nun tercih edildiği görülmektedir.

- 'l'nin bir önceki maddede ön ve art ünlülerle çıkan 'k'nin/nin gibi değerlendirildiğini yine Rossi'de görmekteyiz: 'Titreşimli yan ünsüz *l* iki farklı sese sahiptir. Birisi ön damak ünlüsüyle beraber çıkan dış sesi *l*, diğeri ard damak ünlüsüyle örtük olan *l* sesi: *ölmek, olmak*.

Arapçadan türetilen kelimelerde *l* sesi *l'* değerine sahiptir. Bu durumda kendinden sonra gelen ünlüde uzatma işareti kullanılır. : *lâzım(l'azım), lûgat(l'gat)*.' (Rossi, 1939, s. 10)

- 'm' için ayrıca bir açıklama yoktur.

- 'n' için Rossi, sesin genizsıl dış sesi olduğunu, bazı kelimelerde, ağızlarda tamamen kaybolmayan ñ (ng) sesi gibi aktüel olarak telaffuz edildiğini: *deniz (deñiz)* ifade ederken, bu sesin izlerine Kuzey Afrika'da Arapçaya giren Türkçe kelimelerde ve soyisimlerde rastlanıldığını belirtir: *Denghizli* Tunuslularda görülen bir soyaddır. Yine *yinghişārī* Trablus'ta karşılaşılan bir kelimedir. Rossi bu kelimenin *yeni çeri* kelimesinden geldiğini düşünmektedir (Rossi, 1939, s. 11).

TP'de 'n' ve *sağır nun* için ayırt edici bir sembol yoktur. İkisi de 'n' ile gösterilmiştir. Alfabe tablosunda Arapça ك'in, 'sağır nun' u karşılamak için kullanıldığından yukarıda zaten bahsedilmişti.

- 'p' ve 'r'nin telaffuzu ile ilgili ayrı olarak bir açıklama yoktur.
- 's'nin İtalyancada sessiz/sağır 's' gibi olduğunu D'Amora belirtirken, Rossi bu sesin başta, kelime içinde ortada; son ses olarak ve iki ünlü arasında hep sert olduğunu söyler. Bu sesin sert olduğunu TP'de de görüyoruz.
- 'ş'nin İtalyancada 'sc' diyagramıyla başlayıp 'e' ve 'i' seslerini takip eden kelimelerde olduğu gibi telaffuz edildiği üç eserde de görülmektedir.
- 't' ve 'v' için de açıklama yapılmamıştır.
- 'y'nin yarı ünlü değerini veren ses olduğunu söyleyen D'Amora bu sesin İtalyancaya yabancı dillerden geçen 'y'ye eş değer olduğunu söyler: *yogurt, yoga*. İtalyancada ise *ieri* ve *aiuto* kelimelerindeki 'i' ye karşılık geldiğini söyler. MLT' de de İtalyanca 'ieri' kelimesindeki 'i' gibi olduğu ifade edilirken, TP'de 'j' ile gösterilen bu sesin yarı vokal değerinde olduğunu söylenir. TP'de 'y' sembolünün 'i' sesini karşılamak için kullanıldığını tekrar hatırlatmak gerekecektir.
- 'z'nin İtalyancada yumuşak 's' gibi *rosa (Türkçe söylenişi roza)* telaffuz edildiği üç kitapta da verilmektedir. Rossi İtalyancadaki 'zaino' kelimesindeki 'z'ye benzediğini ekler. 'z' sesi bilgileriyle ünsüzlerle ilgili bilgiler tamamlanır.

Seslerin harf dışındaki sembollerle kullanılışı konusunda; TP'de 1. maddede ve kitabın sonundaki tabloda ayın (') ile ilgili olarak '*ajn,ma'mur kelimesindeki gibi hece sonundaysa boğazsıl hafif baskılı, iki ünlü arasındaysa sıradan bir ara, duraklama ile :tabi'at*' bilgileri yer alırken, Rossi Alfabe tablosuna bu sesi almamış, ayrı bir yerde ek sembol olarak hemze ile tablodaki sembollere eklenebileceğini belirtmiştir. Her ikisi için de (') sembolünün kullanıldığını söyleyen Rossi hemze (')nin gerçekte ünsüz olduğu, ünlü ses telleriyle anlık olarak kaynaşmadan oluştuğunu belirtir. Bu sesin sadece Arapça kelimelerde olduğunu ekler. Örneğin *mes'ul* (Rossi, 1939, s. 2). (') nin Arapça (ayın) sesine karşılık geldiği, Arap alfabesi kaldırıldığı için bu sesin kaybolma eğiliminde olduğunu, gerek görüldüğünde etimolojik ve fonetik açıdan bahis konusu olduğunu ilave eder. (') nin temelde virgölün grafiği olduğunu da hatırlatır.

k ve *g* ünsüzleri bazı Arapça ve Farsça kelimelerde *a* ve *u* ünlüsünden önce damaksıl ses özelliklerine sahiptirler. Bu durumlarda düzeltme/uzatma işareti kullanılır: *hükûmet*.

Kitaplarda ünsüzlerin kelime başında, ortasında, sonunda nasıl kullanıldıkları da şu şekildedir: TP'de ünsüzlerin başta, sonda kullanılması ile ilgili açıklamalar yokken Rossi, bu konuyu ayrı başlıklar altında ele almıştır:

‘ğ’ ünsüzü kelime başında hiç kullanılmaz, kullanımda değildir.

‘r’ ünsüzü başta nadirdir, sadece yabancı kelimelerin yazımında kullanılır. Konuşma dilinde, daha doğrusu halk dilinde önüne ünlü yerleştirilerek kullanılır: *urus (Rus), urum (rum), ireis (reis)*.

Akıcı ünsüzlerin *br-,fr-,tr-,gr-,pr* birleşmesi dışında başta çok nadir olarak iki ünsüz yanyana bulunabilir. Böylesi bir durumda da ünlüler araya girebilir veya öncesine ünlü gelebilir.: *İstanbul(Stanbul), filinte (flinte), Filorya (Florya), istatistic (Statistica), ispirto (spirito), bırakmak (brakmak)*

Yabancı kelimelerin başında bulunan ‘b’ konuşma dilinde ‘p’ye dönüşme eğilimindedir: *‘bilancio’ planço, ‘brillante’ pırlanta, ‘banco’ piyanko, ‘bazar’ Pazar.*

Yine yabancı kelimelerin başında bulunan ‘d’ konuşma dilinde ‘t’ye dönüşme eğilimindedir: *‘Derkos’ Terkos (Terkos Gölü), ‘Deggal’ Teccal, ‘arsenale’ tersane (Arapça kelimenin Farsça terkiplle oluşmasından dār-ı şanā’i’.*

Türkçe kelimelerin başında bulunan *p* ve *t*, *b* ve *d* ile değişebileceğini belirten Rossi buna rağmen *b* ve *d*’nin daha çok hüküm sürdüğünü belirtir: *bıçak ve pıçak, temir ve demir, tışarı ve dışarı.*

Yabancı kelimelerin başlangıcındaki gırtlaksız sağır seslerin ‘g’ karşılık gelebileceğini ‘casino’ dan ‘gazino’, ‘calàta’ dan ‘Galata’ örnekleriyle Rossi vermektedir.

Arapça bazı kelimelerin başındaki ‘ğ’, ‘k’ ile telaffuz edilme eğilimindedir: ‘ğâ’ib’ den *kaypetmek.*

‘l’ nin ‘r’ de olduğu gibi başta telaffuz edilmesinden kaçınılır: *Lazım, ilazım gibi.* Rossi hem ‘r’ nin hem de ‘l’ nin bu durumunu örnek göstermesi açısından ‘Recep, limon al da rafa koyuver, ramazan geliyor, lâzım olur’ cümlesinin halk içinde ‘İrecep, ilimon al da, iramazan geliyor, ilâzım olur.’ şeklinde söylendiğini örnek olarak verir (Rossi, 1939, s. 12).

Ünsüzlerin sonda kullanılmasıyla ilgili Rossi Türkçenin kural olarak sonda iki ünsüzü yanyana kabul etmediğini dolayısıyla Arapça kelime olan ‘ism’ in ‘isim’ şeklinde ‘vakt’ in de ‘vakit’ veya ‘vakıt’ şeklinde söylendiğini belirtir. Örneklerden bu kararsız ünlülerin Türkçe ‘ünlü uyumu’ na uygun hâle getirildiğini söyleyen Rossi bu kararsız ünlülerin, ünsüzle biten kelimelere ünlü ile başlayan ek getirildiğinde ortadan kalktığını söyler. Örneğin 3. teklik şahıs iyelik eki (-i) getirildiğinde, bu kelimeler ‘ismi’, ‘vakti’ olur. Buna benzer şekilde Türkçe kelimelerin de ünlülerin ortadan kalktığını söyler: *‘oğul’ oğlu.*

İlki; *l, r, veya n* olan iki ünsüz kombinasyonlarının sonda olması kabul edilebilir: *cins, kalp, sert, şark, garp, dört, ant.*

İkinci ünsüzün *r* veya *l* olduğu bazı kelimelerde sonda iki ünsüzün olmasına müsamaha edilir:

Fasl, daha doğrusu *fasıl*; *fıkr* daha doğrusu *fikir*.

-st, -şf, -ft ünsüzlerinin sonda olmasında daha çok müsamaha vardır: *kast*, *keşf*, *çift*.

Arapça sonda ikiz ünsüzler basitleştirilir: ‘hall’ *hâl* şeklinde, ‘hatt’ *hat* şeklinde olur. Ancak ünlüyle başlayan ek getirildiğinde veya *etmek* yardımcı fiiliyle kullanıldığı sırada ikinci ünsüz tekrar ortaya çıkar, görünür: *hâlli*, *hattı*; *halletmek*.

Ötümlü olan *b*, *d*, *c* kelimenin sonunda bulunamazlar. Onların yerine ötümsüz olan karşılıkları *p*, *t*, *ç* kullanılır. Bu şekilde ‘*kitâb*, kitap; *Ahmad*, Ahmet; *ihtiyâğ*, ihtiyaç’ olur.

Modern Türk yazı dilinde çok heceli kelimelerin sonunda gırtlaksıl *g* ve *ğ* seslerinin bulunmadığını, gırtlaksıl sesin sonda hep *k* olduğunu söyleyen Rossi *toprak*, *sevmek*, *olmak* örneklerini verir. Tek heceli kelimelerin sonundaysa ötümsüz *k*’nin, ötümlü *ğ*’nin ve neredeyse gırtlaksıl *y* (*g*’den gelişmiş/oluşmuş olan) nin bulunabileceği de not edilir: *çok*, *yağ*; *bey* (*bek* ve *beg*’den).

4 süreksiz ötümsüz, 3 sürekli ötümsüz, 4 sürekli ötümlü, gırtlaksıl *h*, akıcı *m*, *n*, *r*, *l*, *y* toplam 17 ünsüz kelimelerin sonunda bulunabilir.

Kelime sonundaki süreksiz ötümsüz *p*, *t*, *ç*, *k* ünlüyle başlayan ekin önünde *b*, *d*, *c*, *ğ* dönüşürler. Yani ilk üçü süreksiz ötümlü karşılıklarına dönüşürken, *k* sürekli ötümlü karşılığı olan (*ğ*) ye dönüşür. Nadiren de süreksiz ötümlü karşılığı olan (*g*)ye dönüşür:

kitap (libro), ilgi hâli ekiyle *kitabın* (del libro) olur.

Ahmet→*Ahmedin* (di Ahmet)

Ağaç (albero)→*ağacın* (dell’albero)

Çocuk (bambino)→*çocuğun* (del bambino)

Ahenk (armonia)→*ahengin* (dell’armonia)

Bu kullanıma bazı yabancı kelimelerin uymadığını- *hükûmet* (*governo*)→*hükûmetin* (*del governo*); *anket* (*inchiesta*)→*anketin* – söyleyen Rossi hemen hemen bütün tek heceli kelimelerde de değişimin olmadığını söyler:

Top→*topun*; *at*→*atın*; *et*→*etin*; *suç*→*suçun*; *saç*→*saçın*; *ok*→*okun*; *yük*→*yükün*

Bazı tek veya çok heceli fiil köklerine gelen eklerin de ünsüzleri değiştirmedeği görülmektedir: *anlatır, atar, yeter*. Buna karşın yukarıdaki değişime en fazla *etmek* fiilinin kullanımında rastlanılır: *eder*.

Rossi, sürekli ve süreksiz ötümsüz ünsüzlerle- p, t, ç, k, f, s, ş, h,- biten kelimelere *c* ve *d* ile başlayan ekler getirildiğinde bu seslerin ötümsüzleşerek ç ve t ünsüzlerine dönüştüğü bilgisini de verir. İlerleyici benzeşme olarak tanımladığı bu durumu sesler noktasında şöyle gösterir:

p+c >pç; t+c >tç; k+c >kç; h+c >hç; p+d >pt; t+d >tt; k+d >kt; f+d >ft vb.
Bunlara örnek olarak;

kitap+da >kitapta (nel libro)

ağaç+dan >ağaçtan (dall'albero)

toprak+da >toprakta (nel suolo)

yap+dırmak >yaptırmak (far fare)

türk+ce >türkçe (la lingua turca)

Ünsüzlerin sondaki durumuyla ilgili olarak, kelime sonundaki gırtlaksız ünsüzlerin düşmesini ele alan Rossi *kışla* kelimesinin *kışlak* kelimesinden; *yayla* kelimesinin de *yaylak* tan geldiğini belirtir. Bazı eklerden önce de sondaki gırtlaksız ünsüzün düştüğünü söyler: *küçük+ -cik* küçültme ekinde *küçük*; *sıcak (caldo) <ııcak <ııcık (ET=antico) + -cak* küçültme eki.

Gırtlaksız ünsüzlerin kelime ortasında, hece başında veya iki ünlü arasında düşmesiyle ilgili olarak da; *-[y]e* yönelme (dativo) ekinin Doğu Türkçedeki karşılığının *-ge (-ga)* olduğunu dolayısıyla *eve (alla casa)* kelimesinin *evge* şeklinden geldiğini belirtir. Yine sıfat fiil eki olan *-[y]en* in Doğu Türkçedeki karşılığının *-gen (-gan)* olduğunu dolayısıyla *seven (amante)* kelimesinin *sevgen* şeklinden geldiğini ifade eder.

Sonuç

Ele alınan üç eserde de Türkçe seslerin İtalyanca ses değerleriyle karşılaştırılarak verildiği görülmektedir. Özellikle İtalyancada bulunmayan ı, ü, ö; ünlüleri ile ç, ğ, k, ş ünsüzlerinin söylenişi örneklerle anlatılmıştır. Yine söylenişleri İtalyancadakinden farklı olan c, g, h ünsüzleri için üç kitapta da açıklamalar olduğu görülmektedir. Zira bu sesler İtalyancada ç, ce şeklinde telaffuz edilir, h ünsüzü İtalyancada telaffuz edilmez sadece yazıda gösterilir. Türkçe harflerin İtalyanca söyleyiş karşılıklarıyla beraber Padre Francesco Da Scandino eserinde tablo hâlinde göstermiştir: a (a), b (be), c (ge), ç (ce), d (de), e (e), f (fe), g (ghe, ğe), h (he), ı (ı), i (i), j (je), k (che), l (le), m (me), n (ne), o (o), ö (eu Fr.), p (pe), r (re), s (se), ş (sce), t (te), u (u), ü (ü) Fr. u'nun telaffuzu gibi, v (ve), y (ie), z (ze) (Scandino, 1932, s. 2). Eserlerde bazı sesleri vermek için

İtalyancadan farklı dillerden faydalandığı görülmektedir. ı' ünlüsünün Fransızcadaki kapalı e'ye benzediği; ü ve ö ünlüsü için bu seslerin Fransızcadaki ve Almancadaki ses değerlerinin verildiği görülmektedir. özellikle ü ünlüsünün Almancada Türkçedeki yazıldığı bilgisinin verilmesi bu sesin benimsenmesini daha da kolaylaştırmaktadır.

Kaynakça

- Adamović, M. (2014). *Floransalı Filippo Argenti'nin Notlarına Göre (1533) 16. Yüzyıl Türkçesi*, A. Merhan (Çev.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (2001).
- Ahanov, K. (2013). *Dil Bilimin Esasları*, M. Ceritoğlu (Çev.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (2002).
- Banguoğlu, T. (2011). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınlar.
- Bombaci, A. (1938). *La "Regola Del Parlare Turco" dil Filippo Argenti: Materiale Per La Conoscenza Del Turco Parlato Nelle Prima Metà Del XVI Secolo*. Napoli: R. Istituto Superiore Orientale.
- Bonelli, L. & Iasigian, S. (1910). *İtalyanca Mükaleme ve Lugat Kitabı Il Turco Parlato (Lingua Usuale di Costantinopoli)*. Milano, İtalya: Ulrico Hoepli.
- Coşkun, M. V. (2016). *Türkçenin Ses Bilgisi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- D'Amora, R. (2012). *Corso di Lingua Turca Güle Güle*. Milano: Hoepli.
- Davutoğlu, A. Y. (2010). Standart Türkçedeki Ünlülerin Akustik Analizi ve Fonetik Altyapı (Basılmamış Sanatta Yeterlik Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demircan, Ö. (2013). *Türkçenin Seseşizimi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Deny, J. (2012). *Türk Dil Bilgisi-Osmanlı Türkçesi*. A. Benzer, (Düzenleyen), A. U. Elöve, (Çev.) İstanbul: Kabcacı Yayınevi. (1921).
- Dilâçar, A. (1971). 1612'de Avrupa'da Yayımlanan İlk Türkçe Gramerin Özellikleri. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 18, 197-210.
- Efendioğlu, S. & İşcan, A. (2010). Türkçe Ses Bilgisi Öğretiminde Ses Olaylarının Sınıflandırılması. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 43, 121-143.
- Eker, S. (2015). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ergin, M. (1993). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım/Yayıml/Tanıtım.
- İşcan, A. (2007). İşlevsel Dil Bilgisinin Türkçe Öğretimindeki Yeri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (1) 253-258.
- Maggio, F.-M. (1670). *Syntagmatōn Linguarum Orientalium Quae In Georgiae Regionibus Audiuntur, Romae*. Roma.
- Meninski, F. M. (1680). *Lingarum Orientalium, Turciace, Arabicae, Persicae Institutions seu Grammatica Turcica*. Viennae.

- Merhan, A. (2005). Filippo Argenti'nin "Regola Del Parlare Turcho" Adlı Eserindeki Bazı Sözcükler Hakkında. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (18), 115-129.
- Özkan, N., Speelman, R. & Çiçekler, M. (2011). *Osmanlı Topraklarında Bir İtalyan Gezgin Pietro Della Valle'nin Çalışma Defteri*. Ankara: Türk DİL Kurumu Yayınları.
- Pekacar, Ç. & Güner Dilek, F. (Çev.)(2009). Uluslararası Fonetik Alfabe-I. *Dil Araştırmaları*, (4), 135-150.
- Rocchi, L. (2007). *Ricerche Sulla Lingua Osmanlı del XVI Secolo Il Corpus Lessicale Turco del Manoscritto Fiorentino di Filippo Argenti (1533)*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Rocchi, L. (2012). "Il Dittionario della Lingua Turchesca" di Pietro Ferraguto. Trieste: Edizioni Università di Trieste.
- Rossi, E. (1939). *Manuale di Turca. Vol. 1. Elementare, Esercizi, Vocabolarietti, VI + 159 s. + 1 tablo*. Roma: Istituto Per Oriente.
- Scandino, P. F. (1932). *Metodo teorico-pratico di Lingua Turca Moderna con Dizionario Turco-Italiano=Italiano-Turco*. Milano: Mauali Hoepli.
- Türk, O., Şayli, Ö., Özsoy, A. & Arslan, L. (2004). *Türkçede Ünlülerin Formant Analizi*.

